

ค่านิยมรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืน

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้รวบรวมข้อมูลความหมายและค่านิยมของระบบเกษตรกรรมยั่งยืนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติ และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ จึงได้ดำเนินการวิเคราะห์ปรับข้อมูลให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและสอดคล้องกับกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ดังนี้

๑. ค่านิยมระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

“ระบบการทำเกษตรในเชิงผสมผสานและเกื้อกูลกัน คำนึงถึงระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ โดยหลีกเลี่ยงการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม เพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงและความปลอดภัยอาหาร สร้างความสมดุลทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่การพึ่งพาตนเอง การมีภูมิคุ้มกันภายใต้การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งส่งผลให้ระบบเกษตรกรรมมีความเข้มแข็งและยั่งยืน”

๒. วัตถุประสงค์ของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

ดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและสภาพแวดล้อม โดยมีผลตอบแทนทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นธรรม ส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรและผู้บริโภค รวมทั้งพัฒนาสถาบันทางสังคมของชุมชน ทั้งนี้ เพื่อความผาสุกและความอยู่รอดของมนุษยชาติโดยรวม

๓. ค่านิยมรูปแบบของระบบเกษตรกรรมยั่งยืน

๓.๑ เกษตรทฤษฎีใหม่ : ระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการผลิตหลายชนิด ในพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณ ๑๐ - ๑๕ ไร่ โดยมีการแบ่งสัดส่วนพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน (๑) พื้นที่กักเก็บน้ำ ประมาณ ๓๐% (๒) พื้นที่ปลูกข้าว ประมาณ ๓๐% (๓) พื้นที่ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ประมาณ ๓๐% และ (๔) พื้นที่สิ่งปลูกสร้าง ประมาณ ๑๐% เช่น ที่อยู่อาศัย โรงเรือนเลี้ยงสัตว์ ยุ้งฉาง เป็นต้น โดยสามารถปรับสัดส่วนพื้นที่ และเพิ่มเติมกิจกรรมการผลิตได้ตามความเหมาะสมของสภาพพื้นที่ ทั้งนี้ วัตถุประสงค์ของเกษตรทฤษฎีใหม่ต้องการให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองให้ได้มากที่สุด เพื่อให้เกิดความมั่นคงด้านอาหารและการบริหารจัดการที่ดินและน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ สำหรับการทำเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

๓.๒ เกษตรผสมผสาน : ระบบการเกษตรที่มีกิจกรรมการปลูกพืชและ/หรือเลี้ยงสัตว์ที่หลากหลายชนิดในพื้นที่และเวลาเดียวกัน โดยที่กิจกรรมการเกษตรแต่ละชนิดเกื้อกูลกันอย่างเป็นวงจร เช่น อาหาร แร่ธาตุ อากาศ พลังงาน เป็นต้น และก่อให้เกิดประโยชน์และประสิทธิภาพสูงสุดต่อระบบการเกษตร เพื่อสร้างความมั่นคงด้านรายได้ ลดความเสี่ยงในการผลิต ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอกในการสร้างความหลากหลายของกิจกรรมการผลิตทางการเกษตรในไร่นา และใช้ประโยชน์จากความหลากหลายทางชีวภาพผสมผสานกิจกรรมการผลิตให้เกื้อกูลประโยชน์ต่อกันอย่างสูงสุด เพื่อลดการสูญเสียอันเนื่องมาจากศัตรูพืช

๓.๓ วนเกษตร : เป็นระบบการเกษตรที่ทำในพื้นที่หนึ่งๆ เน้นการปลูกหรือรักษาไว้ซึ่งไม้ยืนต้นหรือไม้ป่าเป็นองค์ประกอบหลัก โดยผสมผสานกับการผลิตด้านการเกษตรอื่น เช่น พืช ปศุสัตว์ หรือประมง รวมทั้งการเก็บผลผลิตไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เพื่อฟื้นฟูและดำรงรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศและ

สภาพแวดล้อม เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติสร้างความหลากหลายทางชีวภาพให้เกิดขึ้น ลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินและสมดุลของระบบนิเวศให้เกิดความยั่งยืน

๓.๔ เกษตรอินทรีย์ : ระบบการผลิตทางการเกษตร ที่ห้ามใช้ ปุ๋ยเคมี สารเคมีกำจัดศัตรูพืช ฮอร์โมนสังเคราะห์ รวมทั้งสิ่งมีชีวิตดัดแปลงพันธุกรรม โดยประยุกต์ใช้ศักยภาพตามธรรมชาติของพืช สัตว์ นิเวศเกษตร ในการเพิ่มผลผลิตและพัฒนาการต้านทานโรค เพื่อให้เกิดความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความปลอดภัยด้านอาหาร เน้นสุขอนามัยของผู้ผลิต เป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มของผลผลิต ให้ความสำคัญในการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดินเพื่อให้พืชสามารถเจริญเติบโตได้ดีและมีความแข็งแรง เน้นการจัดการอินทรีย์วัตถุและเพิ่มสิ่งมีชีวิตในดิน ควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ และไม่ใช่สารเคมีรูปแบบต่าง ๆ ลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก รวมทั้งปกป้องสุขภาพ ความเป็นอยู่ของผู้คนในปัจจุบันและอนาคต สร้างความเป็นธรรมระหว่างสิ่งแวดล้อมและสิ่งมีชีวิตให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืน

๓.๕ เกษตรธรรมชาติ : เป็นระบบการเกษตร โดยยึดหลักการสำคัญ ๔ ประการ ได้แก่ ไม่มีการไถพรวน งดเว้นการใส่ปุ๋ยเคมี ไม่กำจัดวัชพืช ไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อให้เกิดความสมดุลด้านสังคม และสิ่งแวดล้อม โดยการฟื้นฟูความอุดมสมบูรณ์ของดิน ฟื้นฟูความสมดุลของระบบนิเวศ ลดผลกระทบสิ่งแวดล้อม ใช้กระบวนการควบคุมทางธรรมชาติ ไม่กระทำหรือหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ไม่จำเป็น รวมถึงการลดการพึ่งพาปัจจัยภายนอก

๓.๖ รูปแบบอื่นๆ : ระบบการเกษตรรูปแบบใดๆ ก็ตาม ที่เป็นไปตามหลักการสำคัญของเกษตรกรรมยั่งยืนข้างต้น มีความเกื้อกูลต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ หลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม รวมทั้งก่อให้เกิดความมั่นคงทางอาหาร เช่น ระบบไร่หมุนเวียน, การปลูกพืชหลังนา/การปลูกสลับ, การทำประมงชายฝั่งพื้นบ้าน, เกษตรเชิงเดี่ยว, เกษตรเชิง-พาณิชย์ เป็นต้น

๔. การทำเกษตรกรรมในรูปแบบเกษตรกรรมยั่งยืนต้องประกอบด้วย หลักการและความยั่งยืนทั้ง ๓ ด้าน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ๒๕๖๑)

๔.๑ ความยั่งยืนด้านสิ่งแวดล้อม

จากการปกป้องและรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ การหาสิ่งทดแทนตลอดจนนำทรัพยากรธรรมชาติกลับมาเวียนใช้ใหม่ เช่น ที่ดิน (ดิน) น้ำ และสิ่งมีชีวิตในป่า การให้ความสำคัญกับการปรับปรุงบำรุงดินให้ดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน การหลีกเลี่ยงและปฏิเสธการใช้สารเคมีสังเคราะห์ที่เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม โครงสร้างของดิน และความหลากหลายทางชีวภาพ ตลอดจนการควบคุมศัตรูพืชโดยวิธีธรรมชาติ และวิธีการซึ่งไม่ใช่สารเคมีในรูปแบบต่าง ๆ

๔.๒ ความยั่งยืนด้านสังคม

จากระบบการผลิตที่ก่อให้เกิดความเป็นธรรมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้กับสังคม โดยคำนึงถึงการผลิตอาหารที่มีคุณภาพทางโภชนาการ มีธาตุอาหารครบถ้วนในปริมาณที่เพียงพอแก่ความต้องการที่จำเป็นในการดำรงชีวิต ตอบสนองต่อความต้องการอาหารและปัจจัยในการดำเนินชีวิตภายในครอบครัวและชุมชนก่อนเป็นเบื้องต้น ตลอดจนปฏิบัติต่อธรรมชาติและสิ่งมีชีวิตอื่นด้วยความเคารพและความเป็นธรรม (Fair) ทั้งในมิติระหว่าง

คนกับสัตว์ เพื่อให้การปฏิบัติต่อสัตว์เลี้ยงอย่างเหมาะสม มิติระหว่างคนกับคน เพื่อให้เกษตรกร คนงาน ผู้แปรรูป ผู้จัดจำหน่าย ผู้ค้า และผู้บริโภค รวมถึงอนุชนรุ่นหลังมีโอกาสได้รับคุณภาพชีวิตที่ดี มีส่วนช่วยในการรักษา อนุรักษ์ทรัพยากรอาหาร แก้ไขปัญหาความยากจน รวมทั้งมีระบบการผลิต การจำหน่าย และการค้าผลผลิตเกษตรอินทรีย์ ที่โปร่งใส มีความเป็นธรรม และมีการนำต้นทุนทางสังคมและสิ่งแวดล้อมมาพิจารณาเป็นต้นทุนการผลิต และมิติระหว่าง คนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อปกป้องพิทักษ์โลกที่เราอาศัยอยู่ โดยทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่นำมาใช้ในการผลิต และการบริโภคจะต้องดำเนินการอย่างเป็นธรรมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์ปกป้องให้กับอนุชนรุ่นหลัง

๔.๓ ความยั่งยืนด้านเศรษฐกิจ

ด้วยการพัฒนาการจัดการดินและการหมุนเวียนการปลูกพืชที่ช่วยเพิ่มผลผลิต มีการใช้ทรัพยากรจาก ภายในและลดการพึ่งพาปัจจัยการผลิตจากภายนอก ทั้งเครื่องจักร ปุ๋ยและสารเคมีเพื่อเกษตร เพื่อป้องกันกำจัด วัชพืชและศัตรูพืชที่มีการสนับสนุนให้เกษตรกรและชุมชนสามารถพัฒนาตนเองได้โดยปราศจากการครอบงำจากภายนอก ตลอดจนส่งเสริมให้เกษตรกรมีบทบาทหลักในการพัฒนาความรู้และการวิจัยทางการเกษตร รวมถึงการใช้ประโยชน์และ พัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อใช้ในระบบเกษตรกรรม